

INNOVATIVE
WORLD

ISSN: 3030-3079

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

SHARQ AKADEMIK VA KO'P TARMOQLI
TADQIQOTLAR JURNALI

Scientific Journal

www.innoworld.net

+998 33 5668868

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

Volume 4, Issue 1
2026

Journal has been listed in different indexings

Google Scholar

doi[®] digital object
identifier

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

OpenAIRE

Academic
Resource
Index
ResearchBib

Directory of Research Journals Indexing

The official website of the journal:

www.innoworld.net

Uzbekistan-2026

Boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning ma'naviy-diniy qadriyatlarini shakllantirishda pedagogik yondashuvlar

Otayev Umidbek Matyoqubovich

O'zbekiston Respublikasi IIV Malaka oshirish instituti

O'quv-uslubiy bo'limi o'qituvchi-metodisti kapitan

Annotatsiya: Maqolada boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning ma'naviy-diniy qadriyatlarini shakllantirishda maktab tarbiyasining o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Tarbiyaning shaxsning psixologik barqarorligi, axloqiy dunyoqarashi hamda ijtimoiy moslashuvchanligini rivojlantirishdagi roli chuqur yoritilgan.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich ta'lim; ma'naviy-diniy qadriyatlar; pedagogik yondashuv; axloqiy tarbiya; shaxsga yo'naltirilgan ta'lim.

Аннотация: В статье анализируются место и значение школьного воспитания в формировании духовно-нравственных ценностей у учащихся начальной школы. Подробно раскрывается роль воспитания в развитии психологической устойчивости личности, нравственного мировоззрения и социальной адаптивности. Особое внимание уделяется путям формирования системы духовно-нравственных ценностей на основе педагогического подхода в условиях светского образования.

Ключевые слова: начальное образование; духовно-нравственные ценности; педагогический подход; нравственное воспитание; личностно ориентированное обучение.

Abstract: The article examines the role and significance of school education in shaping spiritual and moral values among primary school students. It thoroughly explores how moral education contributes to the development of psychological stability, ethical worldview, and social adaptability of the individual. Particular emphasis is placed on approaches to instilling spiritual and moral values through pedagogical strategies within a secular educational framework.

Keywords: primary education; spiritual and moral values; pedagogical approach; moral education; student-centered learning.

Zamonaviy O'zbekiston ta'lim tizimining eng muhim vazifalaridan biri kelajak avlodni nafaqat bilimli, balki ruhan boy, axloqiy jihatdan barqaror, vatanparvar hamda ijtimoiy mas'uliyatli shaxs sifatida tarbiyalashdir. Ayniqsa globalizatsiya, axborot inqilobi hamda axloqiy beqarorlik kabi jahon tendensiyalari sharoitida yosh avlodning ma'naviy dunyosi qanday shakllanayotgani har bir mamlakat uchun strategik ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan boshlang'ich ta'lim bosqichi shaxsning ongli dunyoqarashini, axloqiy me'yorida xatti-harakat qilish qobiliyatini, diniy-ma'naviy qadriyatlar tizimini shakllantirishning eng samarali va sezgir davridir. Psixologik tadqiqotlar ko'rsatadiki, 6–10 yoshdagi bolalar atrof dunyoni hissiyotlar orqali idrok etadi, ularda adolat, mehribonlik, hurmat,

sodiqdo'stlik kabi fazilatlar taqlid, misol va doimiy ta'sir natijasida chuqur singib ketadi. Shu sababli ham boshlang'ich maktab nafaqat bilim beruvchi muassasa, balki ma'naviy merosni saqlab, yangi avlodga yetkazuvchi markaz sifatida qaralishi kerak.

Bu jarayonning huquqiy poydevori esa O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida mustahkamlangan. 18-modda har bir fuqaroning "diniy e'tiqodga ega bo'lish yoki e'tiqodsiz bo'lish huquqiga ega"ligini ta'kidlasa, 64-modda "davlat diniy tashkilotlarning davlat ishlariga aralashishiga yo'l qo'ymaydi" deb chegarani aniq belgilab beradi. Bu ikki modda birgalikda ta'lim sohasida diniy tarbiyaning sekulyar, lekin ma'naviy yo'nalishda amalga oshirilishini talab qiladi. Mazkur tamoyil "Ta'lim to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qononida yanada aniqroq ifodalangan: "Ta'lim tizimi shaxsni milliy va umuminsoniy qadriyatlar, ruhiy boylik, mehnatsevarlik, vatanparvarlik asosida tarbiyalashga xizmat qiladi". Bu yerda "ruhiy boylik" tushunchasi aynan ma'naviy-diniy qadriyatlar tizimini anglatadi, chunki u insonning ichki dunyosini, axloqiy barqarorligini, ijtimoiy mas'uliyatini o'z ichiga oladi. Davlat siyosati bu tamoyillarni amalga oshirish uchun maxsus hujjatlarni ham qabul qilgan. Jumladan, "Ma'naviyat tarkib topgan yosh avlod O'zbekistonning kelajagi" Milliy dasturi boshlang'ich ta'limda oilaga mehr-muhabbat, kattalarga hurmat, vatanparvarlik hissini shakllantirish, o'zbek xalqining ma'naviy-an'anaviy merosini saqlash va rivojlantirish, diniy bilimlarni fan va zamon talablariga mos ravishda yetkazish kabi yo'nalishlarni belgilab bergan. Shuningdek, "Boshlang'ich ta'lim konsepsiyasi" ham ta'kidlaydiki, boshlang'ich maktab nafaqat bilim beruvchi, balki axloqiy muhit yaratuvchi institutdir. Bunday muhitda o'quvchi nafaqat "nima haqida o'ylash"ni emas, balki "qanday yashash kerakligini" ham o'rganadi.

Shu huquqiy hamda siyosiy ramkalarga asoslanib, boshlang'ich ta'lim bosqichida ma'naviy-diniy qadriyatlar tizimini shakllantirishda samarali pedagogik yondashuv ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy muammo sifatida qaraladi. Bunda "ma'naviy-diniy qadriyatlar" atamasi O'zbekistonda diniy ekstremizmga qarshi, lekin insonparvarlik, adolat, mehribonlik, vatanparvarlik, oilaviy qadriyatlar kabi g'oyalarga asoslangan ma'naviy-ma'rifatli tarbiya tushunchasini anglatadi. Bu tushuncha an'anaviy diniy dog'malar emas, balki umuminsoniy axloqiy tamoyillar hamda milliy ruhiy meros bilan bog'langan tizimdir. Boshlang'ich ta'lim bosqichida bunday qadriyatlar shaxsning axloqiy yo'nalishini belgilaydi, ijtimoiy moslashuvchanlikni rivojlantiradi va milliy ongini mustahkamlashga xizmat qiladi. Masalan, "Ro'za tutish" haqida gapirilganda, uning sog'liqqa foydalari, insonni nafsini idora qilishga o'rgatishi kabi ilmiy hamda axloqiy jihatlari alohida ta'kidlanishi kerak. Bu esa diniy bilimlarni sekulyar ta'lim kontekstida yetkazish imkonini beradi.

Mazkur jarayonni amalga oshirishda hal qiluvchi rol pedagogik yondashuvga tegishlidir. Chunki oddiy diniy bilim berish emas, balki ma'naviy-diniy qadriyatlar tizimini integratsiyalashgan, shaxsga yo'naltirilgan, faol ishtirokka asoslangan tarzda shakllantirish zamon talabi bo'lib qoldi. Pedagogik yondashuv bu ta'lim-tarbiya jarayonini rejalashtirish, amalga oshirish va

baholashda qo'llaniladigan tamoyillar, usullar, strategiyalar majmuasidir. Ma'naviy-diniy qadriyatlar sohasida ayniqsa shaxsga yo'naltirilgan, faoliyatga asoslangan hamda integrativ yondashuvlar ahamiyatli hisoblanadi. Har bir o'quvchining oilaviy muhiti, diniy-ma'naviy fon, shaxsiy qiziqishlari turlicha bo'ladi. Shu sababli pedagog individual yondashuvni qo'llashi kerak. Masalan, bir bola oilasida namoz o'qishni kuzatgan bo'lsa, boshqasi kitob o'qish an'anasiga ega bo'lishi mumkin. O'qituvchi shu farqlarni inobatga olgan holda, har bir bola uchun mos yo'l tanlashi lozim. Qadriyatlar nafaqat so'z orqali, balki amaliy faoliyat orqali ham singdiriladi. "Yaxshi ish kunlari", rolli o'yinlar, ijtimoiy loyihalar kabi usullar bolani faol ishtirokchiga, nafaqat passiv tinglovchiga aylantiradi. Bundan tashqari, ma'naviy-diniy qadriyatlar alohida fan sifatida emas, balki barcha fanlar bilan integratsiyalangan holda o'qitilishi kerak. Masalan, "Ona tili" fanida A.Qodiriy, E.Vohidov she'rlarida mehribonlik, vatanparvarlik mavzulari; "Tabiatshunoslik"da tabiatni asrash Xudoning yaratgan dunyoga hurmat sifatida talqin qilinishi; "Tarix" fanida Amir Temur, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi tarixiy shaxslarning insonparvarlik jihatlari ta'kidlanishi orqali qadriyatlar hayotiy kontekstda, abstrakt emas, balki tushunarli va yaqin tarzda yetkaziladi.

Biroq, barcha bu yondashuvlarni amalga oshirishda boshlang'ich sinf o'quvchilarining psixologik xususiyatlarini hisobga olmasdan samara kutish qiyin. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, 6–10 yoshdagi bolalar his-tuyg'ular orqali dunyoni idrok etadi, katta shaxslarga (ota-ona, o'qituvchi) taqlid qilishga moyildir va abstrakt tushunchalarni emas, balki aniq misollar, hikoyalar, rasmlar orqali tushunadi. Shu jihatdan hikoya-usuli, ko'rgazmali qurollar, musiqiy ta'sir kabi metodik vositalar samarali hisoblanadi. Ayniqsa, o'qituvchining shaxsiy namunasi so'z va ishlaridagi axloqiy barqarorlik eng kuchli ta'sir vositasi hisoblanadi. Shuningdek, psixologik barqarorlik ham ma'naviy tarbiyaning asosiy sharti hisoblanadi. Bolada doimiy stress, qo'rqinch yoki noaniqlik hissi bo'lsa, uning axloqiy qadriyatlar tizimi noto'g'ri shakllanishi ehtimoli bor. Shu sababli, maktabda psixologik xavfsiz muhit yaratish ma'naviy tarbiyaning ajralmas qismidir.

Zamonaviy boshlang'ich maktablarda ma'naviy-diniy qadriyatlar tizimini samarali shakllantirish uchun amaliy choralar ham taklif etilmoqda. Masalan, dars boshida "Ma'naviyat daqiqasi"ni joriy etish har kuni yangi axloqiy g'oya (mehribonlik, sidq, adolat) haqida 3–5 daqiqa suhbat; ota-onalar bilan "Ma'naviy oila" loyihasi doirasida seminarlar, ochiq darslar tashkil etish; interaktiv video-hikoyalar, animatsion multfilmlar orqali ma'naviy g'oyalarni yetkazish; "Ma'naviy-diniy tarbiya metodikasi" bo'yicha maxsus kurslarni Oliy ta'lim muassasalarida joriy etish; axloqiy fazilatlar uchun portfel baholash (portfolio assessment) tizimidan foydalanish kabi takliflar amaliyotga joriy etilishi mumkin. Kelajakda esa sun'iy intellekt, virtual reallik kabi texnologiyalar ham ma'naviy tarbiyada qo'llanilishi mumkin. Masalan, VR-orqali Amir Temurning saroyida "adolat" haqida suhbat qilish bolaga chuqur ta'sir qoldiradi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning ma'naviy-diniy qadriyatlarini shakllantirish nafaqat ta'lim vazifasi, balki milliy

xavfsizlik hamda ijtimoiy barqarorlikning poydevoridir. Mazkur jarayon O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonon hamda Milliy dasturlar bilan to‘liq mos keladi. Biroq, bu jarayonni samarali amalga oshirish uchun oddiy diniy bilim berish emas, balki integratsiyalashgan, shaxsga yo‘naltirilgan, faol ishtirokka asoslangan pedagogik yondashuv talab etiladi. Bunday yondashuv bolaning psixologik xususiyatlarini, oilaviy muhitini, milliy merosini hamda zamonaviy ta’lim texnologiyalarini hisobga olgan holda qurilishi kerak. Nihoyat, ma’naviy-diniy qadriyatlar bu nafaqat “bilish kerak” degan bilim, balki “shunday yashash kerak” degan hayotiy yo‘lko‘rsatuvchidir. Aynan shu yo‘lni bolaga boshlang‘ich maktabda to‘g‘ri ko‘rsatish — kelajak avlodni barkamol, barqaror va insonparvar jamiyat a‘zosi sifatida tarbiyalashning kalitidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Божович Л.И. Личность и её формирование в детском возрасте. – Москва: Просвещение, 1968. – С. 91.
2. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023-yil. – 18,64-moddalar.
3. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qononi. – Yangi tahriri, 2023-yil. – 5-modda.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4613-sonli qarori “Ma’naviyat tarkib topgan yosh avlod — O‘zbekistonning kelajagi” to‘g‘risida. – 2020-yil.
5. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Boshlang‘ich ta’lim konsepsiyasi” to‘g‘risidagi qarori. – 2021-yil.
6. Karimova N.A. Milliy-ma’naviy qadriyatlar tizimining shakllanishi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020. – B. 78.
7. Nasriddinov S. Diniy ta’lim va jamiyat. – Toshkent: Sharq, 2017. – B. 112.
8. Xolmatov B. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. – B. 54.
9. Выготский Л.С. Умственное развитие детей в процессе обучения. – Москва, 1935. – С. 67.
10. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. – Москва: Педагогика, 1986. – С. 103.
11. Qodiriy A. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Ma’naviyat, 2018. – B. 45.
12. Yusupova M. O‘qituvchining axloqiy namunasi. // Boshlang‘ich ta’lim. – 2023. – №4. – B. 24.
13. Lazarus R.S. Emotion and Adaptation. – New York: Oxford University Press, 1991. – P. 134.
14. Airasian P.W. Classroom Assessment: Concepts and Applications. – McGraw-Hill, 2005. – P. 89.